

UPPSALA
UNIVERSITET

Omvärldsbevakning psykotraumatologi:
18 maj 2023 - 17 september 2023

Kunskapscentrum i psykotraumatologi

Sammanställt av Kunskapscentrum i psykotraumatologi vid
institutionen för medicinska vetenskaper, Uppsala universitet,
på uppdrag av Socialstyrelsen.

Författarna svarar för innehåll och slutsatser.

Uppsala, 30 september 2023

Om rapporten

Kunskapscentrum i psykotraumatologi ska regelbundet rapportera till Socialstyrelsen om aktualiteter inom kunskapsområdet. Rapporteringen sker bland annat i form av omvärldsbevakningar tre gånger per år.

Målgruppen för denna omvärldsbevakning är tjänstemän, verksamhetsansvariga, legitimerad vårdpersonal och beslutsfattare som arbetar med krisberedskap eller katastrofmedicinsk beredskap inom till exempel Socialstyrelsen, MSB, Försvarmakten, regionala och kommunala hälso- och sjukvården samt socialtjänsten.

Syftet med omvärldsbevakningen är att förse målgruppen med regelbunden uppdatering gällande aktualiteter som berör svensk katastrofmedicinsk beredskap inom kunskapsområdet. Baserat på bevakning av och deltagande i aktiviteter och informationskällor inom kunskapsområdet ska kunskapscentrumet i omvärldsbevakningen identifiera och i korthet beskriva aktuella frågeställningar, diskussioner, projektresultat, aktiviteter och liknande som berör den svenska hälso- och sjukvårdens katastrofmedicinska beredskap.

Med samma underlag ska kunskapscentrumet även identifiera och i korthet beskriva inträffade särskilda händelser inom och utanför Sverige, där kunskap om orsak, händelseförlopp, hantering eller erhållna erfarenheter bidrar till att utveckla och stärka den svenska hälso- och sjukvårdens katastrofmedicinska beredskap.

Innehåll

Inledning	5
Särskilda händelser	5
Ukraina	5
Översvämningar	6
Höjning av terrorhotnivån till högt hot	6
Kommunalt krisstöd	7
Konferenser och möten	9
Aktuellt i korthet	10
Om kriget eller krisen kommer	10
Ny avhandling	10
Referenser	11

Inledning

Detta är en omvärldsbevakning från Kunskapscentrum inom psykotraumatologi på uppdrag av Socialstyrelsen. Omvärldsbevakningen omfattar primärt perioden 18 maj 2023 till 17 september 2023, men kan komma att beröra händelser kort före och efter denna period. Inom ramen för bevakningen, har denna rapport en ambition att övergripande sammanfatta relevanta händelser utifrån ett psykotraumatologiskt perspektiv, samt peka på publikationer av relevans för fältet som har publicerats i närtid. För att underlätta för läsaren anges hänvisningar i löpande text till publicerade verk med en siffra och en referenslista i slutet av dokumentet innehåller fullständiga källhänvisningar.

Särskilda händelser

Liksom centrets föregående omvärldsbevakning har kriget i Ukraina fortsatt varit dominerande. Under sommaren har klimatrelaterade händelser varit aktuella, och i Sverige har det dödliga våldet och Koranbränningar varit i fokus.

Ukraina

Under sommaren 2023 har kriget i Ukraina fortsatt. Forskningspublikationer pekar på tydligt nedsatt psykisk hälsa bland militär personal,^{1,2} men samtidigt finns exempel på hur specifika insatser riktade mot denna målgrupp redan börjat utvärderas för att avhjälpa den psykiska belastningen hos soldatveteraner och deras familjer.³ Det har också rapporterats om tecken på motståndskraft bland professioner som arbetar med psykisk ohälsa.⁴ Det är viktigt att inse att även de som befinner sig utanför faktiska konfliktområden kan drabbas psykiskt.⁵ Ett exempel är en studie av universitetsstudenter i västra Ukraina som visar på tydlig påverkan, bland annat en hög frekvens av sömnsvårigheter och mardrömmar hos studenterna.⁶

Vi ser att det fortfarande finns stor uppmärksamhet riktad mot konflikten. Många av de ukrainska medborgare som sökt till sig Sverige har troligtvis besvär av psykisk ohälsa. En undersökning av ukrainska flyktingar i Danmark har nyligen börjat redovisa sina fynd. I en grupp av 7000 ukrainska medborgare hade en tredjedel svår posttraumatisk stress. En överväldigande majoritet av

deltagarna i studien uppgav också att de hade en stor grad av tillit till det danska samhället, och närmare hälften kunde tänka sig att stanna permanent i Danmark.⁷

Översvämningar

I föregående omvärldsbevakning nämndes översvämningar i södra och mellersta Sverige i januari, och extremt höga flöden i Torneälven och översvämmade hus i maj. Under innevarande bevakningsperiod har det förekommit ytterligare översvämningar och hot om översvämningar. Vi noterar igen att risken för akuta krisreaktioner är i allmänhet låg vid denna typ av översvämningar, men vissa drabbade kan vara i stort behov av psykosociala insatser av praktisk natur.

Andra länder har också drabbats av översvämningar, exempelvis Libyen, där över 5000 människor befaras omkomna och 10 000 saknas efter omfattande översvämningar. Vid sådana händelser blir de psykologiska konsekvenserna klart mera uttalade och många kan behöva omfattande stöd efteråt.

Samhällets och omvärldens respons på översvämningar, inklusive åtgärder för återställning, spelar sannolikt roll för vilka långsiktiga psykosociala effekter översvämningar och liknande händelser kan ha på de drabbade och lokalsamhället.

Höjd hotnivån

I augusti höjde Säkerhetspolisen terrorhotnivån från förhöjt till ett högt hot, dvs från tre till fyra på en femgradig skala. Som bakgrund angav de ett försämrat läge avseende attentatshot mot Sverige, i samband med manifestationer där religiösa skrifter eldats upp. Höjningen är en signal till alla berörda samhällsaktörer om vikten av att fortsätta arbetet för att minska risken för att ett terrorattentat ska inträffa.

Flera myndigheter har i samband med höjningen kommenterat vad detta kan innebära. MSB har en kort [webbutbildning](#) till allmänheten om hur man kan agera och vad som är bra att tänka på vid terrorattentat. Myndigheten för psykologiskt försvar noterar att det finns en ökad spridning av desinformation mot Sverige, vilket är utöver den spridning som är relaterad till kriget i Ukraina. Nedan återfinns text från myndigheten om hur enskildas beteende kan bidra till att möta desinformationen.

Vad kan du göra?

Tillsammans behöver vi värna vårt öppna och demokratiska samhälle, den fria åsiktsbildningen samt Sveriges frihet och oberoende.

Var källkritisk, sprid inte rykten och ta del av bekräftad information från myndigheter.

Var särskilt uppmärksam på information som upprör, skrämmer eller skapar starka känslor. Det kan vara någon som försöker påverka dig.

Frågor som är bra att ställa till dig själv när du tar del av information är:

- *Stämmer uppgifterna, är det här rimligt?*
- *Går detta att kontrollera mot andra källor?*
- *Vem är avsändaren och är det en normalt trovärdig källa som uppger detta?*
- *Hur gammal är informationen, bilden eller filmen? Är den fortfarande relevant eller återanvänder man en gammal uppgift?*
- *Varför sprids dessa uppgifter, är det någon som tjänar på att du uppfattar något på ett särskilt sätt?*

Myndigheten för psykologiskt försvar, mpf.se

Vid den här typen av försämrade omvärldssituationer med en mycket vag hotbild finns en risk för ökad oro. Det är därför sannolikt viktigt att samhället visar på vad som görs för att möta den förändrade hotbilden och försöker konkretisera vad det innebär för allmänheten.

I relation till terrorhotnivån finns indikationer på att vård- och omsorgspersonal upplever otrygghet i samband med tjänsten när de intervenerar i ärenden som är relaterade till våldsdåd på grund av hot och våld mot personalen,⁸ vilket verksamheterna kan behöva uppmärksamma. Det är tidigare känt att personal inom vissa verksamheter inom vård och omsorg är särskilt utsatta för risker, men den nuvarande utvecklingen tyder på att det kan bli allt viktigare att adressera.

Kommunalt krisstöd

Under bevakningsperioden har det inträffat flera händelser som aktiverat kommunala POSOM-grupper. Vanligtvis har aktiveringen föranletts av antalet vittnen och berörda. Periodens

händelser gäller i stor utsträckning unga drabbade. Insatserna kan innebära stödpersoner på plats eller aktivering av en stödtelefon.

Händelser under perioden som initierat en aktivering av kommunala krisstödsgrupper anges nedan. Det finns inte något anspråk på att vara en heltäckande beskrivning. Krisstöd har dessutom aktiverats av organisationer och arbetsgivare som t.ex. företag och skolor, i samband med dåd, olyckor och andra tillbud.

Maj

- Fallolycka, en avliden, Svedala
- Skottlossning, en avliden, Solna

Juni

- Våldsbrott, flera skadade, Eskilstuna
- Trafikolycka, en avliden, Tidaholm
- Brand flerfamiljshus, Landvetter
- Skottlossning, Solna
- Skottlossning, en avliden, Farsta
- Trafikolycka, en avliden, Torsby

Juli

- Brand villa, en avliden, Eksjö kommun
- Trafikolycka, Bergs kommun
- Brand flerfamiljshus, Eksjö kommun

Augusti

- Motorsport, MC-tävling, en avliden, Linköping
- Sprängning flerfamiljshus, Upplands-Bro
- Fyra trafikrelaterade olyckor, fyra avlidna, Tärnaby
- Motorsport, rally, en avliden, Hässleholm

September

- Skjutning, en avliden, Sollentuna
- Våldsdåd, en avliden, Vallentuna

Konferenser och möten

Nationell katastrofmedicinsk konferens

Den 12-13 oktober 2023 anordnas en nationell katastrofmedicinsk konferens, NKMK, i Linköping. Linköpings universitet tar därmed över stafettpinnen från Karolinska institutet som anordnade NKMK 2022. <http://www.katastrofmedicin.se/sv/nkmk-2023/>

Nationell konferens för krisstödsledare

Konferensen sker 1 december 2023 i Linköping och vänder sig till de inom hälso- och sjukvården som ska leda krisstödsarbetet vid särskilda händelser.

Med anledning av den ökade oron i Sverige och internationellt finns ett behov av att samverka för att få ett nationellt krisstöd som är så professionellt och effektivt som möjligt, varför denna konferens anordnas för att ledningspersoner får möjlighet att träffas, bygga nätverk och dela erfarenheter om att leda krisstödsinsatser inom hälso- och sjukvården.

Mer information och anmälan:

https://regionostergotland.luvit.se/extern/activities/activitydetails_ext.aspx?inapp=1&id=2725

International Society for Traumatic Stress Studies

International Society for Traumatic Stress Studies, ISTSS, genomförde 9-12 november 2022 en konferens i Atlanta, USA. Konferensen är en av de största inom fältet och samlar forskare och kliniker från hela världen. I november 2023 hålls konferensen i Los Angeles.

Webbadress: <http://www.istss.org/>

Global Collaboration on Traumatic Stress

Global Collaboration on Traumatic Stress, GC-TS, är en relativt ny sammanslutning av forskare inom psykotraumatologi. GC-TS anordnar en konferens i Kapstaden, Sydafrika, 12-14 december 2023. Konferensen kommer att handla om de teman GC-TS är engagerade i, inklusive bedömning, prevention och behandling av traumatisk stress.

Webbadress: <https://www.global-psychotrauma.net/1st-gcts-conference>

Aktuellt i korthet

Om kriget eller krisen kommer

För fem år sedan skickade MSB ut ”Om krisen eller kriget kommer” till alla hushåll i Sverige. Flera kommuner har sedan dess tagit fram lokalt anpassade broschyrer, vilket antas kunna stärka invånarnas och därmed den samlade lokala förmågan att hantera en allvarlig påfrestning. MSB har tagit fram inspirerande råd till de kommuner och länsstyrelser som planerar att ta fram egna broschyrer. Råden har arbetats fram tillsammans med en bred referensgrupp med representanter för ett antal kommuner, räddningstjänster, länsstyrelser och Myndigheten för delaktighet.

<https://www.msb.se/sv/aktuellt/nyheter/2023/maj/msbs-rad-for-lokala-broschyrer-om-kris-och-krig/>

Ny avhandling

Med. dr Josefin Sjömark försvarade den 24 augusti 2023 sin sammanläggningsavhandling *Internet-based cognitive behaviour therapy for women with negative birth experiences following childbirth* vid medicinska fakulteten, Uppsala universitet.⁹ Avhandlingen rapporterar om en studie som syftade till att undersöka om en internetfördelad psykologisk intervention var bättre än sedvanlig handläggning för att lindra symtom på psykisk ohälsa och förbättra nära relationer hos mödrar med negativa förlossningsupplevelser. Studien lyckades inte finna någon effekt av interventionen, och i avhandlingen diskuteras olika aspekter av tidiga insatser som kan påverka utfallet.

- Opponent: professor Katja Boersma, Örebro universitet.
- Handledare: Agneta Skoog Svanberg, Uppsala universitet; Thomas Parling, Karolinska institutet; Margareta Larsson, Uppsala universitet.

Referenser

- ¹ Deahl MP, Andreassen M. Ukraine: Meeting the mental health needs of service veterans. *Int J Soc Psychiatry*. 2023 doi: 10.1177/00207640231175610
- ² Portnytska N. Challenges to mental health in Ukraine. *Int J Soc Psychiatry*. 2023 doi: 10.1177/00207640231183301.
- ³ Nguyen AJ, Russell T, Skavenski S, Bogdanov S, Lomakina K, Ivaniuk I, Aldridge LR, Bolton P, Murray L, Bass J. Development and Piloting of a Mental Health Prevention and Referral Program for Veterans and Their Families in Ukraine. *Glob Health Sci Pract*. 2023;11(3):e2200488. doi: 10.9745/GHSP-D-22-00488
- ⁴ Kang H, Esterlis I, Chobanian AV, Boriak O, Pietrzak RH, Vus V. Perceived mental health of psychosocial support professionals in Ukraine. *Psychiatry Res*. 2023;326:115320. doi: 10.1016/j.psychres.2023.115320
- ⁵ Koshiw I. The mission to meet Ukraine's surging demand for mental health treatment. *BMJ*. 2023;381:1302. doi: 10.1136/bmj.p1302.
- ⁶ Pavlova I, Rogowska AM. Exposure to war, war nightmares, insomnia, and war-related posttraumatic stress disorder: A network analysis among university students during the war in Ukraine. *J Affect Disord*. 2023;342:148-156. doi: 10.1016/j.jad.2023.09.003.
- ⁷ Karstoft et al. Fordrevne ukrainere i Danmark: Indledende resultater fra DARECO (The Danish Refugee Cohort). 2023. Institut for Psykologi, Københavns Universitet.
- ⁸ SVT Nyheter Uppsala. Ambulanspersonalen bär skyddsväst: "Känns otryggt där det finns vapen". 13 sep 2023. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/uppsala/ambulanspersonale-n-bar-skyddsvast-kanns-otryggt-dar-det-finns-vapen--0lfwzu>
- ⁹ Sjömark J. Internet-based cognitive behaviour therapy for women with negative birth experiences following childbirth. Doktorsavhandling, Medicinska fakulteten, Uppsala universitet. <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-500984>

